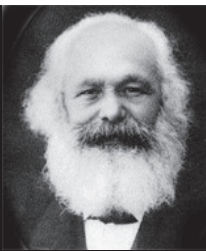

v edici

Marxismus pro mládež

vydala Socialistická organizace pracujících

RASISMUS: marxistická analýza

Libor Bláha

V dnešní společnosti se stal rasismus běžnou součástí života. Rasistickým myšlenkám se ve společnosti daří velmi dobře. Řada lidí otevřeně řekne, že jsou rasisté. Jiní sice považují rasismus za něco veskrze špatného, ovšem přijímají řadu rasistických myšlenek a za rasismus považují jen jeho nejostřejší projevy, jako jsou rasistické vraždy či jiné násilí. Rasismus je pro ně produktem špatného chování rasově diskriminovaných, jejich nedostatečného přizpůsobení se většině.

Existuje řada mýtů a selských „chytrostí“, co rasismus vlastně je. Objevili se i výroky soudů, které útoky neonacistů proti Romům odmítli kvalifikovat jako rasově motivované s odkazem na to, že Romové jsou stejně jako Češi indoevropská rasa. Nešlo prý o projev rasismu, jelikož nešlo o útok na jinou rasu. Jak si označila rasy pro své účely antropologie je ovšem neonacistům jedno.

Ovšem i mnozí z těch, kdo se staví proti rasismu, často nechápou jeho skutečné příčiny. Rasismus vidí jako nějaký výplod chorobných mozků či lidské hlouposti a nevzdělanosti. Liberální antirasisté hodlají rasismus odstranit pomocí zákonů anebo vzdělávání v rámci současného systému. Někteří vidí kořeny v kulturních rozdílech a nedostatečném sžití se většinové bílé společnosti s Romy nebo přistěhovalci.

Mnoho lidí, proti kterým je rasismus namířen, zase mnohdy sklouzávají k tomu, že považují rasismus za součást povahy „bílých“ a nevěří v možnost jeho odstranění.

Marxismus odmítá vývody „zdravého selského rozumu“, ať jsou sebelépe míněny, k analýze rasismu přistupuje jinak: přísně vědecky.

Moderní věda již dávno vyvrátila všechny pseudovědecké teorie o nadřazenosti bílé rasy. Rozmach genetiky nám umožňuje vidět, jak pavědecké ve skutečnosti jsou. Člověk jako živočišný druh se vyznačuje velkou genetickou stejnorodostí i oproti nám vývojově nejbližším živočichům. Máme-li to říci laicky, pak skandinávský potomek Vikingů a původní obyvatel Austrálie mají genetický kód daleko bližší než dvě gorily stejného druhu, žijící na stejném území.

Jak je potom možné, že rasismus stále existuje, když byl vědecky vyvrácen, a to nejen vůči lidem jiných ras, jak je chápe antropologie, ale i vůči lidem etnicky blízkého původu (například vůči Ukrajincům, kteří jsou stejně jako Češi slovanského původu)?

Marxismus chápe, že myšlenky, zejména pak myšlenky, které určují společenské a politické chování, odrážejí skutečné materiální poměry ve společnosti. Rasistická ideologie je živena a udržována společenským

specifické problémy rasově utlačovaných a požadovat zapracování jejich požadavků do politiky odborů; a vychovávat dělnické předáky z řad utlačovaných.

Tento model byl vyvinut dělnickým hnutím v USA a jasně ukázal, že nevede k separatismu černých dělníků, ale naopak k jejich integraci do předtím bílými dělníky dominantního dělnického hnutí.

Teprve takto integrované dělnické hnutí dokáže bojovat proti rasismu nejen v ideologické rovině, ale přímo konfrontovat i materiální rozdělení dělnické třídy, na kterém rasistická ideologie stojí.

Revoluce

Jak jsme si ukázali, rasový útlak a ideologie rasismu jsou produktem kapitalismu a jsou tímto systémem neustále reprodukovány. Ve 20. století vedl rasismus k barbarství obrovských rozměrů – k masovému vraždění a továrnám na smrt.

Ani 21. století není těchto hrozeb prosto. Válka proti terorismu je odůvodňována teorií o „střetu civilizací“, která kategorizuje velkou část světa jako méně civilizované národy, kterým je třeba přinést demokracii pomocí donucení a třeba i vojenské síly.

Nepokoje na předměstích francouzských měst, rasové násilí v severní Anglii, pogromy na lidi kavkazského původu v Moskvě či rasové nepokoje v Austrálii ukazují, že rasismus nadále představuje do budoucna velkou hrozbu.

Dělnická třída je klíčem k řešení tohoto problému. Nejenže je třídou, která jako jediná má skutečný zájem na zrušení veškerého rasismu, ale má také sílu svrhnout kapitalismus – systém, který rasismus plodí.

Ano, jak řekl Malcolm X, „nemůžete mít kapitalismus bez rasismu.“ Boj proti rasismu může být vítězně dotažen do konce jen svržením kapitalismu. Svržení kapitalismu ale není možné bez toho, že by se dělnické třídě podařilo sjednotit se k tomuto cíli. Boj proti rasismu a boj proti kapitalismu jsou tak nerozlučně navzájem spojeny v jediný – v boj za rovnost a svobodu.

a k odvrácení pozornosti od skutečných příčin problémů kapitalismu. Rozděl a panuj, to je heslo, kterým se kapitalisté každé země řídí.

Je známo, že tam, kde byly rasistické předsudky mezi pracujícími oslabeny, zlepšilo se postavení nejen černých, ale i bílých dělníků. Například je známo, že v USA je rasismus silnější na jihu než na severu. Také rozdíl mezi mzdou černého a bílého dělníka je na jihu větší než na severu. V důsledku toho jsou na severu vyšší nejen mzdy černých, ale také bílých dělníků.

Zdálo by se tedy, že postačí dostatečná osvěta, překonání předsudků ve společném boji a pracující se rasismu zbaví. Jenže jak jsme si ukázali, rasismus není jen nějakým ideologickým výrůstkem na těle společnosti, ale má své materiální základy.

Odráží totiž nerovné postavení černých a bílých pracujících. Bílý pracující má obvykle lepší podmínky pro získání pracovního místa, menší pravděpodobnost, že bude propuštěn, lepší přístup ke vzdělání, kvalitnějšímu bydlení atd. Je tedy oproti rasově utlačovanému dělníkovi relativně zvýhodněn.

Tyto výhody jsou sice zanedbatelné z hlediska toho, co by mohli pracující dosáhnout ve společném boji, bez infikování rasismem. Představují ale přesně onen materiální základ toho, že je rasistická ideologie často široce přijímána i uvnitř dělnické třídy. Toto přijímání prvků rasistické ideologie představuje vlastně obranu relativních výhod bílých dělníků v zuřivé konkurenci o zdroje v rámci kapitalistické společnosti. Je to materiální důvod, proč kapitalistická rasistická propaganda nachází v dělnické třídě ohlas.

Navíc rasistická ideologie do dělnické třídy není vpravována jen přímo kapitalistickou propagandou, ale je zprostředkována skrze střední třídy a především nejlépe postavené vrstvy dělnické třídy, které byla do jisté míry schopna vládnoucí třída korumpovat k loajalitě.

Proto k překonání rasismu nestačí jen obecný boj proti rasistické ideologii, stejně jako nestačí společný boj bílých a černých pracujících za společné zájmy. Proti rasismu je třeba uvědoměle bojovat přímo v dělnickém hnutí, otázka rasismu se musí stát tématem každodenních bojů pracujících. Rasově utlačované je nutno plně integrovat do dělnického hnutí, kde musí panovat úplná rovnost a nesmí existovat diskriminace.

Za tím účelem je potřeba v odborech umožnit utlačovaným právo na zvláštní schůzky bez „bílého“ dohledu. Ty mají za úkol diskutovat případné ústrky ze strany dělníků většinového etnika a žádat nápravu; diskutovat

systémem, ve kterém vznikla a vyvíjí se.

Systém rasové diskriminace je zabydlen v každé oblasti společenského života. Od neustálých urážek, přes nenápadné i nápadné rasistické náznaky a stereotypy v médiích, až po vlny rasových útoků — to vše tvoří systematický materiální rasový útlak. Celý systém diskriminace vede k vyšší nezaměstnanosti, nižším mzdám, horšímu přístupu ke vzdělání a kvalitnímu bydlení diskriminovaných menšin. V důsledku této špatné sociální situace je u rasově diskriminovaných menšin vyšší kriminalita, k tomu přistupuje rasismus policie a soudů a diskriminované menšiny pak tvoří neúměrně větší část vězněné populace.

Ti, kdo hledají původ rasismu ve „špatném chování“ menšin, prostě zaměňují příčinu a následek.

Vezměme si za příklad případy krádeží některých Romů při povodních v Severních Čechách, které také byly řádně mediálně nafouknuté, svalující zodpovědnost na Romy jako takové. Zdravý selský rozum si asi řekl, že se pak nelze divit nenávisti vůči Romům. Jenže podíváme-li se, jaké diskriminaci Romové čelí už od dětského věku, jakým ústrkům jsou vystaveni, těžko si mohli vybudovat pocit sounáležitosti se zbytkem společnosti, která je fakticky klasifikuje jako méněcenné. Tedy zdravý selský rozum opět zaměňuje příčinu s následkem. V tomto kontextu je naopak obdivuhodné, že těchto případů bylo tak málo.

Jak je možné, že například existence romských kapsářských gangů vzbuzuje ve společnosti tolik odsouzení, vedoucí k označování všech Romů za zloděje, „až na čestné výjimky“, zatímco krádež století, kterou byla kuponová privatizace, tunelování podniků, bankovní podvody, ve kterých byl jeden každý občan ČR okraden o obrovské bohatství, nikoho nevede k tomu, aby označil Čechy za nižší rasu?

Přitom ke kapsářství se lidé uchylují ze sociální nouze, což jistě nelze říci o motivech Viktora Koženého. Politici se předhánějí v požadavcích na tvrdší postup proti kapsářům, zatímco ve své době tehdejší český premiér Klaus prohlásil, že potřebujeme více takových Viktorů Kožených.

Rasistická ideologie se všemi svými projevy postrádá jakoukoliv logiku. Vysvětlení rasismu nelze hledat ve sféře myšlenek. Naopak je třeba je hledat v materiálním vývoji společnosti, kterého jsou rasistické myšlenky pouhým odrazem.

Rasismus a předkapitalistické společnosti

Během tisíců let prošla lidská společnost dramatickými změnami, existovaly různé formy třídních společností od otrokářství starověkého Řecka a Říma přes středověký feudalismus až po současný kapitalistický systém — systém výroby pro zisk založený na neustálé technologické inovaci a tovární výrobě, který sám o sobě prošel několika fázemi vývoje.

Od zániku prvobytně pospolné společnosti existovaly v každé další formě lidské společnosti různé vztahy vykořisťování a útlaku. Společnosti vždy vládla bohatá menšina, shromažďující bohatství a vnucující většině bídu. Vládnoucí třídy vykořisťují a utlačují nikoli proto, že by byly jejich chamtivost či zlo vrozené. Jejich počínání vyplývá přímo z jejich třídního postavení, jejich role ve společenském systému — jejich poměru k výrobním prostředkům. To samé v opačném gardu platí o většině, která vždy bojovala proti vládnoucí elitě, aby se vymanila z bídy a z vykořisťování ze strany vládnoucí třídy. Dějiny se vždy ubíraly vpřed v důsledku třídních bojů.

Na první pohled se může zdát, že rané formy třídní společnosti — kmenový systém, kočovnictví, loupeživé hordy nájezdníků — musely být rasistické. Byly to ale především společnosti prostoupené pověřivostí. Technika byla primitivní, věda nebyla rozvinutá téměř vůbec. Cena lidského života byla minimální a ekonomické přežití záviselo na zabíjení a zotročování jiných kmenů. Také Řekové a Římané měli předsudky a stereotypní představy o jiných lidech, nazývali je barbary.

Starověký filozof Aristoteles vyvinul pseudorasové ospravedlnění otroctví: „Ti, kdo jsou vůči nám daleko podřadnější jako ... zvíře vůči člověku jsou svou přirozeností otroky a mají z toho prospěch jako všichni podřadní z vlády svého pána.“

Velká většina starověkých Řeků však toto ospravedlnění nepřijímala v teorii, v právu ani v praxi. Otroky mohli být stejně tak Řekové a neřečtí otroci se také mohli z otroctví vykoupit.

Nešlo o soustavný rasový útlak, ale o projev ignorance, neznalosti, předsudků a strachu z neznámého. Dnešní společnost s rozvinutou technikou, vzdělaností a vědou má všechny prostředky k poznání jiných národů či etnik. Aristoteles nemohl nasednout do letadla a jet poznat kulturu jiných lidí, nemohl si sednout k internetu, nalistovat www.google.com, zadat klíčové slovo a najít si veškeré dostupné informace, aby zjistil,

uchránění rasově motivovaným násilným útokům. V Česku je to dobře vidět na případě Romů, z nichž opravdu drtivá většina žije nebo chce žít prakticky stejným životním stylem jako většinová společnost. Teprve nemožnost sehnat práci a tím zdroj obživy žene některé Romy například ke kriminalitě.

Politika takzvaných „rovných příležitostí“ ve skutečnosti problém neřeší. I kdyby byl odstraněn rasismus při přijímání do zaměstnání, pořád je zde sociální znevýhodnění, ať už ve vzdělávání či zděděné po staletích útlaku a života na okraji společnosti.

Národní kultura je ve skutečnosti buržoazní kulturou. Proto jí také sotva můžeme chápat jako ideální – jako něco, čemu by se měli všichni přizpůsobit. Naopak obsahuje také spoustu reakčních prvků, mimo jiné právě rasismus a nacionalismus. Marxisté obhajují dělnickou kulturu, která si bere z každé národních kultur jen to demokratické a pokrokové.

Další antirasistickou strategií vládnoucích tříd je multikulturalismus. Ten respektuje rozličnost kultur, pracuje vlastně s předpokladem, že rasismus je vlastně jen důsledkem nedostatku vzdělanosti a nevědomosti, že je jen přežitkem minulosti bez materiálních kořenů. Multikulturalisté jsou přesvědčeni, že harmonii mezi rasami a etniky lze uskutečnit prostřednictvím vzdělávání a právních reforem bez zásadních změn společensko-ekonomického systému. Zaměřují se na to, aby média nezobrazovala stereotypní obrazy menšin a místo toho ukazovala vzory úspěšných příslušníků menšin.

Tento přístup však ve skutečnosti jen zahaluje skutečnost. Úspěšný černošský sportovec, umělec, ani politik v televizi, nepřinese milionům zrovnoprávnění, pouze dává systému rasové diskriminace liberálnější náter. Pro odstranění rasismu je třeba opustit tyto liberální slepé uličky a bojovat proti rasismu u jeho kořenů.

Dělnická třída – rozhodující síla

Pro marxisty je tu ovšem síla, která má objektivní zájem na zničení systému útlaku – je jí dělnická třída. Je to první skutečně internacionalistická třída v dějinách. Jak Karel Marx napsal již v Komunistickém manifestu v roce 1848, „dělník nemá vlast“. Každý pracující má daleko více společných zájmů s pracujícím jiné země, jiné rasy či národnosti než s „vlastním“ kapitalistou.

Rasismus je kapitalisty soustavně používán k rozdělení dělnické třídy

Došlo také ke vzniku masových rasistických organizací, které vtahovaly do svých řad převážně střední třídy, nejchudší a nejméně organizované pracující, a staly se prototypem pozdějších fašistických organizací. V Rusku Svaz ruského lidu (černosotněnci) organizoval protižidovskou agitaci a pogromy. V USA měl v roce 1915 obnovený Ku Klux Klan (předtím rozpuštěný v roce 1869) miliony členů. Svaz britských bratrů v Británii organizoval pouliční demonstrace proti židovským přistěhovalcům.

Imperialismus systematizoval a zevšeobecnil všechny předchozí formy rasismu do ideologie nacionálního šovinismu. Tato zevšeobecněná forma rasismu vysvětluje schopnost moderního kapitalismu neustále rasismus reprodukovat. Například kolonialistická ideologie přetrvává, přestože se převážná většina kolonií stala formálně nezávislými zeměmi.

Rasismus v éře imperialismu vyústil v téměř vědecky pojaté masové vyvražďování nacisty za Druhé světové války.

Po 2. světové válce globální ekonomika přitáhla miliony pracujících z polokoloniálních zemí do zemí nejvyspělejších, ale učinila z nich občany druhé kategorie. Imperialistům posloužili hned dvakrát, jednou jako levná pracovní síla, která měla vytvořit protitlak na růst mezd domácích dělníků během hospodářského růstu 50. a 60. let, aby je vládnoucí třídy v krizi 70. let využily jako obětní beránky za nezaměstnanost a další problémy společnosti.

Antirasismus vládnoucí třídy

Ovšem i z řad vládnoucí třídy vidíme občasné pokusy o řešení problému rasismu, zejména když jim rasismus, zplozen jejich vlastním systémem, přerůstá přes hlavu.

Často se pak objevují požadavky na asimilaci. Rasismus je prezentován jako důsledek neochoty menšin se přizpůsobit životnímu stylu většiny. V západní Evropě byly tyto tlaky velké zejména v 50. a 60. letech, kdy tyto země prováděly náborové levných pracovních sil v chudších zemích a měly aktivní politiku přistěhovalectví. Přistěhovalci byli neustále vyzýváni, aby se vzdali svých tradic, svého jazyka, typického oblečení, své hudby, atd. Jejich znevýhodnění bylo vysvětlováno neochotou se přizpůsobit.

Marxisté nemají nic proti svobodné a dobrovolné asimilaci. Ve skutečnosti ale takové asimilaci kapitalismus sám brání svým rasismem, se kterým se menšiny setkávají na každém kroku. Ani opravdu asimilovaní nejsou

že i jiní jsou stejně tak lidé jako starověcí Řekové.

Předsudky a strach z cizího nebyl v předkapitalistických společnostech systematický a byl často přímo založen na různých třídních zájmech. Dokonce společnosti, které dobyly jiné lidi, s nimi často asimilovaly a někdy dokonce převzaly jejich jazyk a kulturu. Takzvané velké stěhování národů poskytuje celou škálu takových případů.

Vyvražďování prováděné feudálními pány nesměřovalo pouze proti etnickým jiným lidem, ale také proti celým skupinám rolníků vlastního etnika, kteří ohrožovali jejich nadvládu.

To neznamená, že rasové předsudky neexistovaly nebo že by neexistovaly žádné zákony vedoucí k rasové diskriminaci. Na příkladu historie Židů a Romů ve feudální Evropě si můžeme ukázat, že byly založeny na jiném konfliktu — třídním – a že tato diskriminace nebyla soustavná.

Ač byli Židé a Romové ve středověku vždy vystaveni antisemitským či resp. protiromským předsudkům, zejména ze strany katolické církve, jejich postavení prošlo dramatickými změnami v závislosti na jejich společenské roli. Dodejme, že Židům a Romům bylo v důsledku náboženských dogmat zakázáno vlastnit půdu.

Po celá období, kdy to vyhovovalo hospodářským zájmům feudálních vlastníků půdy, si Židé užívali svobody od perzekuce. Jindy byli zase brutálně perzekuováni, obzvláště když jejich ekonomické zájmy přišly do konfliktu se zájmy těchto vlastníků půdy. Nebylo to však proto, že tvořili etnickou menšinu, nýbrž proto, že Židé plnili zvláštní třídní funkci malých obchodníků a bankéřů - byli tzv. lidovou třídou.

Stejně tak Romové měli specifickou funkci kočovných řemeslníků, zejména kovářů. Vyrobili například kovové nádoby, které místní kováři vyrobit nedokázali, uspokojili potřeby jedné vesnice na roky dopředu a pokračovali k další vesnici. V době neúrody mohli být místními feudálními pány či církevními hodnostáři, kteří i tak měli sýpky plné, zatímco rolníci umírali hlady, označeni za příčinu neúrody, krutě pronásledováni a nemilosrdně vražděni. V jiných obdobích zase naopak místní feudální pánové potřebovali pro své válečné plány výrobu zbraní. Romové byli zdatnými kováři a dokázali vyrobit nejlepší meče či kulky do tehdejších střelných zbraní, pak se náhle těšili dokonce výsadám.

Období drastické diskriminace se střídala s obdobími bez diskriminace. Rasová diskriminace nebyla nikterak soustavná, ale jakoby nahodilá, ve skutečnosti však dle momentálních potřeb vládců.

Marxismus odmítá myšlenku, že je rasový útlak starý jako lidstvo samo,

a to nikoli proto, že by obhajoval předkapitalistické společnosti oproti současnému kapitalismu. Chápe ale, že rasistické předsudky a zákony v kapitalistické společnosti jsou zvláštní tím, že jsou čisté a systematické. Přeměnily se z nesouvislých předsudků ve vše pronikající systém rasového útlaku. Celý vývoj kapitalismu byl procesem vytváření rasistického systému. Systém útlaku se radikálně měnil během samotného vývoje kapitalismu, je však hluboce zakořeněn v samotné potřebě kapitalistů vytvářet zisk.

Rasismus a vznik kapitalismu

Kapitalismus se jako systém zrodil v konfliktu s odumírajícím feudalismem. V prvním stádiu, stádiu obchodního kapitalismu, bojovali kapitalisté za vytvoření jednotného národního státu pod praporem univerzálních lidských práv. V té samé době však dobývali kolonie za účelem jejich olupování a dobývání surovin, přičemž používali pozdně feudální systém „smluvní“ práce a teprve později zavedli otrokářství.

Soustavný rasový útlak a z něj plynoucí rasistická ideologie vznikly právě jako důsledek těchto rozporů raně kapitalistického vývoje.

Vytvoření jednotného národního státu s národním uvědoměním zaseto semínko systematického rasismu. Práva v rámci národa tak měla být poskytnuta pouze „příslušníkům národa“, nikoliv však „cizím“. Národ ale mohl být definován pouze „etnicky“, na základě společného jazyka a kultury.

První pokusy o vytvoření moderních kapitalistických národů například v Británii a ve Španělsku tak vedly k zavádění rasistických zákonů proti „cizím“ částem obyvatelstva. V 16. století zavedla Španělská monarchie zákony čistoty krve (limpieza de sangre), které měly zabránit lidem s židovskými předky, kteří přešli ke křesťanství, být ve veřejných funkcích. Později zavedla inkvizici, aby vypudila ze země Židy a Maury (lidi arabského původu).

Už zde na tomto příkladu vidíme, jak se liší diskriminace ve feudální a raně kapitalistické společnosti. Ve feudální společnosti šlo převážně o náboženský útlak, aby se ho člověk zbavil, stačilo konvertovat ke státnímu náboženství. Zákony čistoty krve ve Španělsku jsou prvním příkladem zákonů, které vyřazují lidi na základě „krve“, tedy „rasy“.

Dalším příkladem jsou Británie vedené války za kolonizaci Irska. Ty byly v Británii doprovázeny nárůstem ideologie, která označovala Iry za

z vykořisťování kolonií.

V roce 1895 řekl kolonizátor Jižní Afriky a Zimbabwe, Cecil Rhodes, po návštěvě shromáždění nezaměstnaných ve londýnské dělnické čtvrti East End:

„Když jsem tam vyslechl divoké řeči, které byly jen nepřetržitým voláním po chlebu, uvažoval jsem pak cestou domů o tom, čeho jsem byl svědkem, a byl jsem více než kdy jindy přesvědčen o důležitosti imperialismu... Mým největším přáním je vyřešení sociální otázky. To znamená: Chceme-li mi, koloniální politikové, zachránit 40 milionů obyvatel Spojeného království před vražednou občanskou válkou, musíme zabírat nová území, která by pojala nadbytek obyvatelstva a vytvořila nová odbytiště pro zboží vyráběné v našich továrnách a dolech. Vždy jsem tvrdil, že impérium jest otázka žaludku. Nechcete-li občanskou válku, musíte se stát imperialisty.“

Ten samý Rhodes spolu s dalším samozvaným sociálním imperialistou Josephem Chamberlainem, začali prosazovat myšlenku zavedení plynu a vody do bytů kvalifikovaných dělníků financované ze zisků impéria.

Organizované dělnické hnutí začalo být ovládáno ideologickým pohledem této dělnické aristokracie ve formě dělnického liberalismu. Jeho vůdci podléhali rasismu a nacionálnímu šovinismu.

K dispozici byla ospravedlnění z prací mnoha „rasových teoretiků“, počínaje Dr. Robertem Knotem (Rasy lidí, 1850) až po Benjamina Kidda, jehož knihy Sociální evoluce se prodalo v roce 1894 čtvrt milionu výtisků. Sociální darwinismus v této knize prezentovaný, v podstatě rasistické překroucení Darwinovy evoluční teorie, tvrdil, že jelikož Evropané dobyli zbytek světa, musí být „panskou rasou“, protože jde vlastně o přežití silnějšího. Veškerá seriózní věda nesporně prokazuje, že sociální darwinismus je pavědecký blábol.

Množící se „vědecká“ ospravedlnění rasismu byla ovšem jen ideologickým odrazem skutečných, materiálních změn v podstatě rasismu v epoše imperialismu, kdy za intenzivní národní rivality a nárůstu nacionálního šovinismu začal být „národ“ stále více definován etnicky.

Na přelomu 19. a 20. století začalo docházet k neustálým útokům na rasově utlačované: k protižidovským pogromům v Rusku, k zrušení reformem ve prospěch osvobozených otroků v USA a genocidě Indiánů, k Dreyfusově aféře ve Francii, k zákonům proti přistěhovalcům z východní Evropy v Británii a rasově motivovaným útokům bělošských band na černošské komunity v Liverpoolu a v Cardiffu.

blíže na klíčovou roli národního státu, abychom tento fakt pochopili.

V předkapitalistické společnosti národní státy neexistovaly. Například německy mluvící populace byla rozdělena do stovky státek, které bojovaly jeden proti druhému. Jejich armády byly plné neněmců. Ve feudální Anglii mluvila celá vládnoucí třída úplně jiným jazykem než rolnictvo.

Pro rozvinutí kapitalistické ekonomiky vytvořila buržoazie moderní národní státy. Bojovala za sjednocení svých zemí, za vládu práva v rámci jejich národa, ochranu národní ekonomiky prostřednictvím hranic a cel. Vytvořili také buržoazní národní kulturu a spisovný jazyk, které mohly určit, kdo je příslušníkem národa, a oddělily národ od jeho konkurentů a nepřátel. Byla to nezbytná politická forma pro rozvoj kapitalistické ekonomiky. Tento vývoj představoval pokrok.

Ve 20. století se však stal národní stát překážkou dalšího rozvoje ekonomiky. Ekonomice začaly být hranice států těsné. Kapitalismus se vyvinul ve světový systém, vstoupil do své imperialistické epochy, charakterizované nadvládou monopolního a finančního kapitálu, kdy jednotlivé mocnosti (imperialistické státy) soupeří mezi sebou o kontrolu nad jinými zeměmi a jejich ekonomikami – ať už skrze přímou politickou kontrolu (kolonie) nebo primárně skrze ekonomickou nadvládu (polokolonie).

Svět je rozdělen do soupeřících národních států, zatímco se již vyvinula světová ekonomika, světový trh a světová dělba práce. Kapitalismus ani ve svém imperialistickém stádiu není schopen vytvořit tomu odpovídající politickou formu – světový stát. Jednotlivé národní vládnoucí třídy jsou propojeny se svými vlastními ekonomickými národními zájmy, které jsou v konfliktu se zájmy jiných národních států nebo bloků národních států.

Dělnická třída a sociálimperialismus

Zostřená konkurence mezi imperialistickými národy vyžadovala zajištění loajality dělnické třídy k vlastní vládnoucí třídě. Počátkem 19. století se ale dělníci se svou zemí živelně neidentifikovali. Naopak, i přes rasistickou koloniální politiku Británie měli mezi dělníky velkou podporu uprchlí otroci a protitrokařské síly v Americké občanské válce. Krom toho sociální váha dělnické třídy neustále rostla.

Proto se imperialisté vědomě snažili uvnitř dělnické třídy vytvořit vrstvu zvýhodněnou oproti většině dělníků – tzv. dělnickou aristokracii, jejíž loajalitu si tak kupovali. To bylo možné díky ohromným ziskům

necivilizované a podřadné.

Vedle toho se objevily první formy rasového útlaku v zacházení s původním obyvatelstvem v nově dobytých koloniích. Katolické obyvatelstvo Irsko bylo soustavně připraveno o práva po celé 17. a 18. století. V Latinské Americe španělští dobyvatelé vyhladili inkou a aztéckou populaci s odůvodněním, že „Španělé jsou tak nadřazeni Indiánům jako člověk opici.“

Tyto ranné případy byly formou „proto-rasistického útlaku“, kde se jeho prvky, které předznamenaly pozdější zevšeobecněný rasový útlak rozvinutějšího kapitalismu, do jisté míry mísily s předchozími konflikty na ekonomické bázi a náboženskými predsudky.

Teprve se vznikem otrokářství se rozpory mezi kapitalistickou ideologií univerzálních lidských práv a potřebou levné koloniální práce vyvíjí v úplný systém rasového útlaku.

Otrokářství

Otrokářství odumřelo ve starověkých společnostech, protože bylo méně efektivní formou výroby než feudální zemědělská výroba, která jej nahradila. Ranní kapitalisté reprezentovali novou dynamickou formu výroby, založenou na námezdní práci a výrobě zboží pro trh. Během nejranějšího období akumulace kapitálu skrze olupování původního obyvatelstva a vykořisťování koloniálních surovin začali používat otroky a obchodovat s nimi, aby vytvořili podmínky pro vzestup kapitalistické výroby. S růstem trhu pro plantážní produkty — tabák, kávu, cukr a bavlnu — bylo zavedeno otroctví.

Nejprve se kolonialisté snažili obdělávat plantáže pomocí „smluvních pracovníků“, kteří se prodali k dočasnému otroctví za slib přidělení půdy na konci dvanáctiletého nebo delšího období. Většina z nich byli běloši z Evropy.

V 90. letech 17. století drasticky ubylo v koloniích volné půdy, která by mohla být přidělena za upsání se na 12 let a zároveň došlo k růstu příjmů v Evropě. Stále méně Evropanů se bylo ochotno nechat dobrovolně „najmout“ a tento způsob se stal neekonomickým. Vlastníci plantáží potřebovali vyrábět pro kapitalistický trh, ale v této fázi vývoje kapitalismu, kdy šlo o prvotní akumulaci kapitálu, ještě bez systému námezdní práce. Došlo tedy k masivnímu nárůstu nedobrovolného otroctví a odumření systému smluvního dočasného otroctví.

Jenže doktrína univerzálních lidských práv, pro kapitalisty nezbytná pro jejich boj proti přetrvávající feudální vládě, byla se zotročováním Evropanů v rozporu. Systém „smluvní“ práce pro bílé i černé se tak rychle přeměnil v systém celoživotního otroctví pro černochoy.

Kapitalisté měli problém tento otrokářský systém ospravedlnit. I přes jejich systém brutálního vykořisťování se kapitalisté považovali za pokrokovou třídu společnosti, za revoluční oponenty feudalismu. Za feudalismu bylo vysvětlení všeho reakčního snadné: je to vůle Boží a jeho zástupců na zemi, pozemkové aristokracie. Společenská třída byla definována zákonem.

Ranní kapitalisté nemohli budovat novou dynamickou společnost založenou na vzdělání, technologické inovaci a politické demokracii, pokud by se opírali o zaostalou feudální ideologii. Požadovali svobodu pro rolníky, aby je mohli vykořisťovat jako námezdně pracující. Dožadovali se politické rovnosti pro sebe a poprvé v dějinách představili myšlenku univerzálních lidských práv. Jak ale mohli vysvětlit své „právo“ vlastnit otroky a olupovat mimoevropský svět? Jedině pomocí nové, rasistické ideologie.

Aby vysvětlili právo „křesťanů“ vlastnit jiné lidi, obchodovat s nimi a nazdařbůh je zabíjet a vládnout jiným zemím, museli tyto jiné lidi definovat jako něco méně než lidi, jako podlidi. Černí Afričané, původní Američané, Indové, původní obyvatelé Austrálie a další byli hozeni do jednoho pytle jakožto podlidé – divoši. Zvláštní rysy a tradice jejich společností, které vyplývaly z jejich společenské zaostalosti, byly vydávány za výsledek jejich genetické zaostalosti, za divošství. Kulturní dědictví černých Afričanů bylo vymazáno z dějin. A jejich často ponížené chování a mentalita vnucená Afričanům životem v degradujícím otroctví, kde je individualita soustavně vymazávána, byla vydávána Evropany za „přírozenou vlastnost černých lidí“.

Jak píše afrokaribský historik Eric Williams ve své knize Kapitalismus a otroctví: „Otroctví se nezrodilo z rasismu, nýbrž rasismus byl důsledkem otroctví.“ Vzestup rasového útlaku – a s ním i ideologie rasismu, tento útlak ospravedlňující – byl neodmyslitelnou součástí první fáze vývoje kapitalismu.

Otroctví a koloniální kořistění byly materiálním základem systematického rasového útlaku a systematické rasistické ideologie. Tato nová rasistická ideologie byla vyvinuta koloniálními vlastníky plantáží a jimi rozšířena skrze knihy, noviny a politickou agitaci na zbytek kapitalistické třídy.

Zig Layton-Henry píše ve své knize Politika rasy v Británii: „Rané vytvoření stereotypu Afričanů jakožto divochů, pohanů a necivilizovaných zesílilo s tím, jak hlavní kontakt se Západoafričany zahrnoval zotročování. Srovnávání negrů s šimpanzy, též žijící v západní Africe, bylo stále častější, stejně jako vykreslování Afričanů jako chlípných a bezuzdných... jasně tu byla potřeba biologické teorie rasové podřadnosti, aby ospravedlnily takový odporný a protikřesťanský obchod a zachránily svědomí těch evropských obchodníků, kteří z otrokářství sklízeli bohaté odměny ... Například Thomas Carlyle je popisoval jako dvounohý dobytek.“

Hrůzy obchodu s otroky jsou dobře zdokumentovány. Odhaduje se, že z Afriky bylo během této éry odvečeno 115 milionů Afričanů, z nichž 75 milionů zemřelo během plavby nebo krátce po příplutí do Ameriky.

Kolonialismus a imperialismus

S dalším vývojem kapitalismu se přežily formy tvorby zisku, jako bylo otrokářství, typické pro prvotní akumulaci kapitálu. Sami kapitalisté prosazovali všeobecné formy vykořisťování, kdy dělník „svobodně“ prodává svou pracovní sílu kterémukoliv zaměstnavateli. Kolonizace prostřednictvím nadvlády jednotlivých kapitalistických firem byla nahrazena britskou, nizozemskou či francouzskou koloniální nadvládou.

Rasismus však nezmizel. Tato koloniální nadvláda musela být ospravedlněna rasistickou teorií, jelikož nešlo už jen o nadvládu jednotlivých kapitalistů, ale kapitalistických vlád. Za těchto podmínek vznikla ideologie, která kategorizuje neevropský lid jako neschopný si sám vládnout. Vládnout jim je „břímě bílého muže“, jak psal britský spisovatel té doby R. Kipling.

S rozvojem nového stádia kapitalismu – kapitalismu volné soutěže – v 19. století tak bojovaly buržoazie a střední třídy tvořících se národů za přímou politickou kontrolu celého systému proti otrokářům, zbytkům aristokracie a obchodnímu kapitálu.

Proběhla americká občanská válka, která byla vlastně bojem mezi průmyslovým a plantážnickým kapitálem a vedla ke zrušení otroctví, došlo k právnímu zrovnoprávnění Židů v průmyslových zemích stejně jako ke zrušení mnoha zákonných represí vůči irským katolíkům v Británii.

Přesto ti, co čekali konec rasismu, byli více než zklamáni. Podívejme se

**Socialistická organizace pracujících
– česká sekce Ligy za 5. internacionálu**

sop@centrum.cz
<http://sop.revoluce.info>

- 2005 -